

Українсько-російські парадоксальні відносини

Олексій ПОЛТОРАКОВ,
кандидат політичних наук,
кафедра глобальних і
регіональних систем
Дипломатичної академії
України при МЗС України

Створення Робочої групи високого рівня (на чолі з Секретарем РНБО України Р. Богатирьовою) з питань відносин з Російською Федерацією слід вважати доволі нестандартною подією — передусім зважаючи на її геостратегічний контекст.

Так, у геополітичному сенсі на українсько-російські відносини суттєво вплинув російсько-грузинський конфлікт, в якому українська влада (в особі глави держави) зайняла *de jure* "прогрузинську" (а *de facto* "антиросійську") позицію.

У геоекономічному сенсі безпрецедентна фінансово-економічна криза світового масштабу не тільки суттєво погіршила стан цілих галузей української промисловості (зокрема, металургії), а й ускладнила переговорні позиції української сторони (яка подала перед фактом неможливості швидкого погашення заборгованості, яка сягала кількох мільярдів до-

ларів) на чергових "газових перемовинах" — не допомогло навіть масштабне падіння світових цін на нафту (до яких опосередковано прив'язана світова ціна на газ).

У геокультурному сенсі крайня політизація таких питань, як проблематика Голодомору 1932–1933 рр., виведена на загальносвітовий (зокрема, ООНівський) рівень, яка негативно сприймається російською стороною, також сприяє загостренню проблемних питань соціогуманітарної складової відносин.

Потенційно негативному розвитку нині сприяє міжнародна ситуація, яка характеризується: по-перше, своєрідним "затишшям" політики Заходу по відношенню до регіону СНД (показовими є відмова НАТО від надання Україні та Грузії участі в ПДЧ та ЄСівська пропозиція Україні „поширеного сусідства” замість Угоди про асоціацію), а по-друге — намірами Заходу активізувати політико-економічні переговори з Росією (та готовність йти заради цього на певні політичні поступки) тощо. За таких обставин західна спільнота навряд чи піде на загострення відносин із РФ заради підтримки інтеграційних ініціатив України. Адже остання сприймається більшістю країн Заходу як "не готова" до посилення інтеграції не тільки в ЄС, а й в НАТО.

У результаті комплексне протистояння України та Росії, яке нині дещо переважає не менш комплексне співробітництво, вже можна розглядати в термінах „парадигмальних війн” (категорія, що активно використовується російськими сус-

пільствознавцями-міжнародниками) — тобто нових форм протистояння, де домінують ідеологічна (політико-пропагандистська), ціннісна („геокультурна”, цивілізаційна) та суміжні складові.

У такому масштабному контексті ініціативу створення „Групи високого рівня” як нової владно-політичної структури можна вважати черговою спробою якщо не покращення, то хоча б протидії погіршенню відносин зі стратегічним партнером.

Однак, парадоксальність такого варіанта полягає в уже досить тривалому існуванні такої структури, як Українсько-російська міждержавна комісія (т.зв. „Комісія Ющенко–Медведєв”), цілі та завдання якої „перекривають” цілі та завдання новостворюваної структури.

Отже, уже нині можна стверджувати, що такі кроки, як створення „спецгрупи”, свідчать про те, що в рамках інституційних каналів українсько-російської комунікації, які функціонують переважно формально, на рівні вищої влади не відбувалося принципового вирішення геостратегічних проблем українсько-російських відносин. Тому на даний момент в українсько-російських відносинах є цілий „пакет” принципових проблем, що вимагають якнайшвидшого вирішення. До таких лише в політико-економічній площині належать:

• антидемпінгові роз-

слідування (сталь), непрозора боротьба за українські прибуткові галузі, купівля українських підприємств і тим самим згортання українського виробництва (шляхом закриття підприємств);

• загрози підвищення цін на паливе нафтопереробними заводами, де переважна кількість акцій (понад 60%) перебуває в руках російських підприємців (за експертними даними, російський бізнес на Україні нині контролює більш як 80% ринку ПСМ);

• квотування та ліцензування української продукції;

• конкуренція українських і російських товарів, послуг, робочої сили в просуванні на світовий ринок;

• потенційна загроза здійснення Україною перешкод на шляху до просування РФ у СОТ, що вкрай негативно сприймається Росією;

• згортання кооперації (на

До пам'ятника Тарасові Шевченку в Москві

рівні таких масштабних проєктів, як літак Ан-70 тощо) та паралельне зростання конкуренції в сегменті військово-промислового комплексу;

- конкуренція за отримання коштів від міжнародних фінансових структур за умов світової фінансово-економічної кризи.

Тобто попри те, що за підсумками роботи в рамках “Великого договору” між РФ і Україною, підписаного 10 років тому, сторони зазвичай досягають “непоганих результатів” в економічній сфері (товарообіг між країнами на сьогоднішній день сягає десятків мільярдів доларів США), політико-економічний діалог, а тим паче політичне “порозуміння” між лідерами двох держав відсутнє – як на президентському, так і на урядовому рівнях.

Іншими словами, замість декларованої “економізації” (зовнішньої) політики” йдеться про “політизацію (зовнішньо-) економічної діяльності”. І така ситуація більш ніж сприяє тому, щоб ті питання, які формально залишаються економічними (наприклад, тісно прив’язана до світової кон’юнктури ціна на енергоресурси), стає політичною картою, яку, до того ж, сторони не спроможні ефективно розіграти.

Висновки

Події останніх часів у сфері українсько-російських відносин свідчать, що, попри декларативні “поліпшення” та ті перспективи, які начебто відкриваються завдяки таким структурам, як Група високого рівня чи Міждержавна комісія тощо, дані відносини перебувають у перманентному стані балансування на межі погіршення – причому, практично в усіх площинах (політичній, економічній, соціально-гуманітарній тощо) та вимірах (суто двосторонньому, субрегіональному, регіональному тощо). Внаслідок збереження подібного курсу, українсько-російські протиріччя вже потроху досягають тієї фази, яку можна назвати “системною кризою”.

Домінуючими проблемами наших відносин на перспективу є проблеми переважно внутрішнього характеру – складна соціально-економічна ситуація, непрості суспільно-політичні процеси, а в окремих випадках – високий конфліктогенний потенціал окремих проблемних питань (починаючи від “статусу російської мови” і закін-

чуючи відносинами з НАТО).

Проте, без налагодження взаємовигідних відносин справді “стратегічного партнерства” з близькою територіально, але водночас, ментально “віддаленою” Росією, важко буде реалізувати нашу стратегічну мету – міцно зайняти гідне місце в європейсько-євразійському мегарегіоні. Тому абсолютно природними видаються наполегливість і домінуючі настрої на активний суспільно-політичний діалог з найбільших питань сьогодення.

Ситуації суттєво сприяло б прийняття – на підставі оновлених “Основних засад зовнішньої політики України” – такого політико-правового документа, як Стратегія відносин України з Росією (на національному рівні) чи Стратегія українсько-російських відносин (на двосторонньому рівні). Елементом закріпленої подібними документами комплексної ефективної стратегії українсько-російських відносин може стати “асиметричність відносин”. Попри те, що така політика має успіх у рамках єдиних ціннісних просторів, використання окремих підходів дозволить Україні не лише “вирівняти” відносини Києва з Москвою, а й перейти від переважно “реактивних” сценаріїв (визвом яких є створення таких структур, як згадувана група) до сценаріїв “проактивних”. По-

дібна “гра на випередження” дозволить рухатися від врегулювання конфліктних ситуацій, які досить регулярно виникають у відносинах Києва та Москви, до запобігання, та навіть уникнення їх. Акцент будуватиметься на довгострокових взаємовигідних відносинах з РФ, створенні відповідної сприятливої атмосфери. При цьому пріоритет віддається стратегічним інтересам, а не короткотерміновим політичним вигодам.

Разом із Групою високого рівня щодо відносин із РФ, не менш доцільним вбачається створення “групи українсько-російської довіри” (“групи комунікаторів”) із нерадикальних представників експертного співтовариства (академічних та науково-аналітичних установ) і політичного істеблшменту (дипломатів, політиків, парламентаріїв) обох країн. Такий владно-експертний тандем може стати суттєвим чинником покращення традиційно непростих взаємин і може в перспективі стати тією “дискретною структурою”, за допомогою якої вдалося б вирішити принаймні ті проблеми, які пов’язані переважно не з об’єктивними (геоенергетичною взаємозалежністю тощо), а з суб’єктивними (які лежать у площині історичних міфів та ідеологічних стереотипів) чинниками розбудови українсько-російських відносин.

Січень, 2009 рік

